

AISCHYLOS

VERTALING TOM BLOKDIJK

PROMETHEUS

Personages

Prometheus

Hephaistos

Macht

Geweld

Oceanos

Io

Hermes

Koor van Oceaniden

eerste bedrijf

Rotspunt aan de verste grens van Skythië, met uitzicht op de oceaan. Hephaistos op, in gezelschap van Macht en Geweld, die de geboeide Prometheus meevoeren.

macht

Hier staan we, aan het einde van de wereld,
in 't nooit betreden, woeste Skythië.

Hephaistos, hier moet jij de taak volbrengen
die je vader, Zeus, je opgelegd heeft.

Klamp die schurk aan deze steile rots
met ketenen van onverbreekbaar staal.

Hij stal jouw grootste trots: het vuur, de bron
van alle vaardigheden, en gaf het

aan de mensen. Voor dit zwaar vergrijp

is hij de goden onverdragelijke

pijn verschuldigd. Dat leert hem wel zich in

de macht van Zeus te schikken; en houdt hij

wel op een mensenvriend te zijn.

hephaistos

Macht en Geweld, u hebt Zeus' taak volbracht,
er is niets meer wat u hier te doen staat.

Prometheus, ik moet jou aan deze klip
gaan klinken, winterkil, door stormgeweld
gegeseld. Wat geeft mij de moed? Het moet:
wee hem die het waagt te spotten met
mijn vaders woorden, of er niet op let.

Steildenkende zoon van welberaden moeder,
aan deze zielsverlaten rotspunt sla ik
jou met niet meer los te maken boeien,
tegen mijn wil en die van jou.

Je zult geen sterveling meer zien of horen
en door de blakerende zon zal de
bloesem van je huid verwelken. Juichen
zal je als de nacht met zijn gewaad
van sterrenpracht de zonnegloed afdekt.

En juichen zal je weer wanneer de ochtend-
zon de ijzel van je lijf doet smelten.

Elk volgend uur brengt nieuwe kwellingen,
en dat blijft zo, voor altijd: de man die jou
bevrijden kan, moet nog geboren worden.

Dit is je loon voor je menslievendheid.
Je boog als god niet voor de toorn der goden,
stoorde je niet aan hun wet. Je gaf
de mensen meer dan ze verdienden: eer.
Daarom moet jij aan deze kale rots
je wacht betrekken: zonder slaap, rechtop,
met strakke knieën. Klagen zal je, kermen.
Vergeefs! Het hart van Zeus blijft onvermurwbaar.
Wie pas de macht heeft, is steevast van steen.

macht

Schiet op! Waarom dit zinloos medelijden?
Die door de goden meest gehate god
verried aan stervelingen wat jouw voorrecht
was. Waarom verafschuw jij hem niet?

hephaistos

Verwantschap, vriendschap: ze zijn raadselachtig
sterk.

macht

Dat is zo. Maar je vaders woord
trotsen, ben je daar niet banger voor?

hephaistos

Waarom ben jij altijd zo hard en wreed?

macht

Wat helpt het om hem te bejammeren?
Verknoei geen tijd aan een verloren zaak.

hephaistos

Hoe vaak heb ik mijn vak al niet vervloekt!

macht

Waarom zou jij het haten? Wees toch eerlijk,
aan zijn ellende heeft jouw vak geen schuld.

hephaistos

Toch wou ik dat het iemand anders' lot was.

macht

Elk werk heeft nadelen, behalve heersen

over de hemelgoden. Enkel Zeus is vrij.

hephaistos

Klopt. Daar valt niets tegenin te brengen.

macht

Aarzel niet langer, sla hem in de boeien!

Laat Zeus, je vader, jou maar niet zien talmen.

hephaistos

Goed, goed. Je ziet, de kluisters heb ik hier.

macht

Sla ze om zijn polsen. Geef je hamer

al je kracht mee, klink hem aan de rots.

hephaistos

Eenmaal bezig, stop ik ook niet meer.

macht

Sla harder. Snoer hem vaster, zonder speling.

Uit het onmogelijkste vindt zijn brein
een uitweg.

hephaistos

Die arm krijgt zelfs hij niet los.

macht

Nagel dié arm even feilloos vast.

Dat heet nou wijs! Naast Zeus is hij een sukkel.

hephaistos

Behalve Zeus kan niemand zich beklagen.

macht

Drijf nu uit volle macht die stalen wig

als een wrede kaak dwars door zijn borst.

hephaistos

Arme Prometheus! Ik huiver voor jouw pijn.

macht

Je aarzelt weer? Je jammert om Zeus' vijand?

Pas op, straks jammer jij nog om jezelf.

hephaistos

Je ziet hier iets wat niet om aan te zien is.

macht

Ik zie dat iemand krijgt wat hij verdient.

Kom, gord die okselbanden om zijn borst.

hephaistos

Ik weet wel dat het moet – stop met bevelen.

macht

'k Beveel je niet alleen, ik hits je op!

Omlaag nu, smeed om elk been een ring.

hephaistos

Ziezo, dat is gebeurd – en zonder moeite.

macht

Hamer de nagels vast. Sla harder. Want

wie het keuren zal, wil geen half werk.

hephaistos

Je praat net zo infaam als je er uitziet.

macht

En jij gedraagt je als een slappeling.

Verwijt mij niet mijn hardheid en mijn trots.

hephaistos

Laten we gaan. Het net ligt om zijn leden.

af

macht

Leef hier je hoogmoed nu maar uit. Roof

gerust de privileges van de goden,

geef ze gewoon aan eendagsvliegen weg!

Geen van die stervelingen breekt dit staal,

of verzacht jouw pijn. Ten onrechte

noemen de goden jou Prometheus: ‘Hij Die

Vooruitziet’. Nu heb je zelf iemand nodig

die jón vertellen kan hoe jij je los
kan wringen uit dit staaltje smeedvakwerk.
af, met Geweld

tweede bedrijf

prometheus

Oh, hemelse luchten en snelgewiekte winden,

oh, waterbronnen en het oneindig lachen

van de golfslag van de zee,

Almoeder Aarde en in je cirkelgang

Alziende Zon, u roep ik aan.

Zie wat een god wordt aangedaan door goden!

Kijk naar de marteling die ik doorsta,

de schande die me kwellen zal

voor tijden, zonder eind.

Dit zijn de smadelijke boeien,

mij toebedacht door Zeus,

die nieuwbakken heerser der Gezegenden.

Ik klaag om de pijn die is,

ik klaag om de pijn die zal komen.

Waar en wanneer word ik bevrijd,

komt er een einde aan dit eindeloze leed?

Ach, wat praat ik?

Zie ik niet alles wat me staat te wachten
helder en precies voor me?

Er is geen smart die me verrassen zal,
wat voor mij bepaald is,
moet ik zo gelaten mogelijk verdragen:
tegen wat moet zijn
kan niemand op.

Maar zwijgen over wat mij staat te wachten
valt mij even zwaar als niet te zwijgen.

Ik schonk de mens wat aan de goden voorbehouden was,
daarom zucht ik nu onder dit juk.

De bron van 't vuur maakte ik buit
en borg het in het merg van venkelriet:
het vuur, dat voor de mens een leraar werd,
zijn machtigst' hulpmiddel;
hij verwierf zich daarmee alle vaardigheden.

Voor dit vergrijp betaal ik nu de prijs:
in weer en wind sta ik, geketend,
onder een blote hemel.

Ah, ah!

Ai, ai!

Wat voor geluid,

wat voor geur
golft onzichtbaar op me af?
Zijn dat goden? Zijn het mensen?
Of iets dat beide is?
Komt er iemand
naar deze klip
op de grens van de wereld
om te zien hoe ik lijd,
of gaat het om iets anders?
Kijk: een geboeide, rampzalige god,
een vijand van Zeus,
gehaat door alle goden
die aan zijn hof verkeren,
omdat ik de mens te lief had!
Stil! Daar ruist het opnieuw!
Vogels misschien?
De hemel gonst
van het geluid van trillende vleugels.
Alles wat mij nadert
boezemt mij angst in.

koor van oceaniden *op*

Vrees niet.

De stoet die hier vol vuur
in volle vaart komt aangevlogen,
in snelheid met elkaar wedijverend,
bestaat uit louter vrienden.

De galm van dreunend staal op staal
drong diep door in onze grot,
joeg rust en schuchterheid van ons gezicht.

Nog blootsvoets renden wij
naar onze gevleugelde wagens.

Wij hebben onze vader Oceanos
moeten smeken om zijn toestemming,
maar toen werden wij ook pijlsnel
hierheen geblazen.

prometheus

Aiaiaiaiai!

O, jullie, talrijke dochters
van je moeder Tethus
en je vader Oceanos,
Titaan die alle stranden van de wereld
met zijn slapeloze stroom omspoelt,

kijk naar mij.
Zie de boeien
die mij vastklinken
aan deze steile rotswand,
met onder mij alleen de diepte,
een wacht die niet één mij benijdt.

koor

Ik zie het, Prometheus.
Een wolk van tranen
trekt voor mijn ogen.
Angst vervult me.
Jouw lijf, zo smadelijk
met staal aan steen geklonken,
moet hier wegwijnen.
Nieuw zijn de sturlui op de Olympos,
nieuw zijn de wetten
waarmee Zeus
naar willekeur
en zonder rekenschap of recht
zijn macht oplegt.
Onze ouders, de Titanen,

kinderen van Almoeder Aarde,
heeft hij van de aarde weggevaagd.

prometheus

Had hij mij maar onder de aarde geworpen,
voorbij de Hades – gasthuis van de doden –
de peilloze Tartaros in.

Had hij in zijn hardvochtigheid
mij dáár maar vastgebonden,
zonder dat ik los kon komen.

Dan kon geen god of ander wezen
zich over mijn leed verheugen.

Maar ik sta hier,
tussen de hemel en de aarde,
een speelbal van de winden,
en mijn vijanden gnuiven om mijn pijn.

koor

Wie van de goden
is zo verstard van hart
dat hij zich hierover verheugt?

Wie voelt niet mee met zo veel leed,

behalve Zeus?

Uit eeuwige wraakzucht

verhardt hij zijn onbuigzaam hart:

het hemelse geslacht

van de Titanen houdt hij in een wurggreep,

en dat blijft zo,

tot zijn hartstocht is bevredigd,

of een ander, door een list, zijn macht, –

met geweld niet te veroveren – ,

weet te grijpen en in handen houdt.

prometheus

Toch zal deze heerser der Gezegenden,

al word ik gefolterd

door deze knellende knevels

over heel mijn lijf,

mij ooit nodig hebben

om hem te onthullen

welk nieuw bestel

hem van zijn troon en titel

zal ontdoen.

En dan laat ik mij niet

met honingzoete woorden paaien,
hoe bezwerend die ook zullen zijn.
Ik buk ook niet voor zijn bedreigingen,
hoe gruwelijk die ook zullen wezen.
Dit geheim onthul ik pas,
als hij mij bevrijd heeft
en de tol betaald heeft
voor zijn wreedheid
en mijn schande.

koor

Onverschrokken ben je,
ondanks bittere pijn geef je geen krimp.
Maar je tong zit te los.
Mijn hart wordt doorboord
door scheuten van angst,
mijn ziel krimpt ineen,
het lot dat jou wacht
doet mijn lichaam sidderen.
Welke koers kan jij nog uitzetten
om het eindpunt van je pijn te bereiken?
Onaanraakbaar is het hart van Zeus,

de zoon van Chronos,
die ons Tijd schonk.
Met hem valt niet te praten.

prometheus

Ik weet het: Zeus is wreed
en zet het recht naar eigen hand.
Maar de dag zal komen
dat ook hij murw is
en mild wordt.
Als het lot hem dreigt te verpletteren,
strijkt hij de rimpels van zijn toorn glad
en biedt hij mij aan
zijn vriend en bondgenoot te worden.
Ik heet hem dan van harte welkom.

koor

Onthul ons alles. Zet ons uiteen
waarop Zeus je heeft gegrepen,
waarom hij jou
zo bruto en schandelijk foltert.
Vertel het ons,

tenminste, als je kan.

prometheus

Zelfs het vertellen doet me vrees'lijk pijn,
maar zwijgen ook: 't is beide hopeloos.

Toen er – voor het eerst – in godenharten
toorn ontstond, brak er onder de

Gezegenden een felle tweedracht uit:

de een wou Chronos van zijn zetel stoten

om uitgerekend Zeus de absolute

macht te geven, de ander daarentegen

wilde onder geen voorwaarde Zeus

dat soort bevoegdheden in handen spelen.

Ik slaagde er toen niet in de Titanen,

door de Hemel ooit verwekt bij Moeder

Aarde, al gaf ik hen mijn beste raad,

van mijn gelijk te overtuigen. Trots

op hun grote kracht versmaadden zij

vol eigenwaan mijn slimheid. Hen zou

het geen moeite kosten om de macht

met geweld te grijpen, dachten ze.

Mijn welberaden moeder Themis, ook

een Titane, had mij lang tevoren
al verteld wat er gebeuren moest:
zij waren voorbestemd te heersen, die
niet door brute kracht noch door geweld,
maar door hun inzicht zouden overwinnen.
Toen ik dat aan de Titanen voorhield,
wimpelden ze dat vol verachting weg.
Het beste wat ik toen kon doen, dacht ik,
was, met mijn moeder naast mij, de partij
van Zeus te kiezen. Wat door mij én hem
gewild werd. Door mijn adviezen bergt de Tartaros,
die diepe, zwarte krocht, de oude Chronos
en zijn bondgenoten. Zo heb ik Zeus,
de nieuwe heerser van ons goden, dus geholpen.
En zo, met deze bittere beproeving,
betaalt hij mij terug. Die ziekte blijkt
helaas elke tiran wel aangeboren:
dat hij geen vertrouwen stelt in vrienden.
Nu jullie vraag waarom ik word gefolterd.
Amper op zijn vaders troon gezeten,
wees Zeus elke god zijn privilege toe
en gaf hij hen een portie van de macht;

maar van de arme stervelingen trok hij
zich volstrekt niets aan. Uitroeien wilde
hij ze zelfs, een nieuw geslacht creëren.
Niemand verzette zich, behalve ik.
Alleen ik had de moed: ik redde ze.
Nu zijn ze niet gedoemd meer om de weg
van hun totale ondergang te gaan.
Daarom kronkel ik hier van de pijn,
bitter te dragen, aak'lig om te zien.
Ik, die als eerste medelijden met de mensen had,
word dat zelf niet waard geacht. Sterker,
harteloos word ik terecht gewezen:
een schouwspel dat de naam van Zeus te schande maakt.

koor

Uit steen gehakt is hij, Prometheus, en een
hart van ijzer heeft wie niet meevoelt
met jouw pijn. Ik had het liever nooit
te zien gekregen. Nu je het vertelt, krimp ik ineen.

prometheus

Is dit dan al te pijnlijk voor jouw oren?

koor

Dreef jij je vermetelheid dan nog verder?

prometheus

Ik zorgde dat de mens niet van zijn dood wist.

koor

Welke genezing vond jij voor die kwaal?

prometheus

Ik plantte in hun lichaam blinde hoop.

koor

Een grote dienst bewees jij hen daarmee.

prometheus

En bovendien was ik het die ze vuur gaf.

koor

Wat? Heeft die eendagsvlieg het vlamvend vuur?

prometheus

Dat hem alle vaardigheden leert.

koor

Dit waren dus de grieven waarvoor Zeus...

prometheus

... mij foltert en mij geen verlichting schenkt.

koor

Wanneer zal die beproeving eindigen?

prometheus

Niet eerder dan wanneer het hem behaagt.

koor

Maar zal dat ooit gebeuren? Is er hoop?

Zie je wel in, hoe jij je hebt vergist?

Ah, spreken over hoe of jij de fout inging,

doet mij geen genoegen en jou pijn.

Er moet een uitweg zijn uit jouw ellende.

prometheus

Hoe makk'lijk is het voor een buitenstaander
om iemand die diep in ellende zit
te vermanen, of hem een verwijt
te maken. Ik wist alles van tevoren.
Uit eigen, vrije wil heb ik misdaan,
ik wil dat niet ontkennen: door de mens
tot hulp te zijn, hielp ik mezelf aan leed.
Al had ik nooit kunnen bedenken dat
ik eens in pijn en leed wegrotten zou
aan deze torenhoge rotsen, deze
van iedereen verlaten, doodse piek.
Klaag dus niet langer om wat ik nu lijd,
maar strijk hier op de grond neer en verneem
wat mij te wachten staat, zodat je het
zult weten tot het allerlaatste einde.
Ja, doe dat, doe dat, deel de pijn van hem
die hier gemarteld wordt. Bedenk dit: leed
dwaalt zonder aanzien des persoons de wereld
rond en treft en wondt naar willekeur.

koor

Aan gewillige oren roep je,
Prometheus, dit toe.

En met lichtvoetige tred
verlaat ik mijn snelle schip,
verlaat ik de smetteloze lucht,
de heilige banen der vogels,
daal neer op de scherpe, puntige grond,
om het hele verhaal te aanhoren
van jouw ellende.

derde bedrijf

oceanos op

Prometheus! Eindelijk, ik ben er.

Naar jou toekomen

vergde een lange en vervelende reis.

Ik hoefde deze snelwiekende vogel

nauwelijks te sturen,

maar ik moest hem wel voortdurend aandrijven

met mijn wil.

Geloof me, ik voel mee met je lot.

Ik voel me daartoe ook verplicht

door onze bloedverwantschap.

Maar ook zonder die band is er niemand

waarvoor ik meer respect heb dan voor jou.

Je zult merken dat ik dit oprecht meen

en niet zomaar wat ijdele praatjes verkoop.

Kom, vertel me hoe ik je kan helpen.

Je zult zien dat je geen vriend hebt

die trouwer is dan Oceanos.

prometheus

Wat moet je hier? Kom jij je ook vergapen
aan mijn ellende? Wat gaf je de moed
jouw door de natuur gevormde grotten
met hun dak van rotsen te verlaten,
én de golfstroom van de oceaan?
Was dat om je ijzerrijke Moeder
Aarde te bezoeken? Of kom jij
je overtuigen van mijn pijn, om jouw
verbetenheid te voegen bij de mijne?
Verlustig je dan aan dit schouwspel. Kijk hoe
Zeus een vriend behandelt, door wiens hulp
hij zijn heerschappij heeft kunnen vestigen:
hij martelt me totdat de pijn me breekt.

oceanos

Ik zie het. En al ben je zelf, Prometheus,
vindingrijk, ik geef je toch maar raad.
Elke nieuwe hemelvorst misbruikt
zijn macht. Ken jezelf, sla nieuwe wegen
in. Als je met zulke felle woorden

smijt, zo scherp geslepen, loop je de kans
dat Zeus, al troont hij nog zo hoog, je hoort.
En dan lijkt de last van 't leed van nu
je kinderspel. Je wordt al zwaar beproefd:
leg af je toorn en je verbitterdheid.
Je pijn is groot: zoek naar een oplossing.
Wat ik zeg, lijkt misschien afgezaagd,
Prometheus, maar dit lijden is het loon
voor een te trotse en vermeet'le tong.
Je kent nog steeds je plaats niet en je buigt
niet voor een marteling. Je stapelt leed
op leed. Sta mij toe jou te onderrichten.
Sla vooral niet terug tegen de prikkel,
besef dat deze heerser keihard is
en niemand rekenschap hoeft af te leggen.
Ik vertrek nu en ik zal mijn best doen
om je te verlossen uit je nood.
Hou jij je rustig, toom je tong wat in.
Jij met je groot verstand, je weet toch dat
over zo'n arrogante tong de zweep gaat?

prometheus

Ik ben jaloers dat jij vrijuit kan spreken,
ook al durf je voor mij op te komen.
Doe voor mij geen moeite. 't Heeft geen zin:
hem overreed je niet, vergeet het maar.
Hij weet niet wat het is, veranderen.
Kijk jij maar uit. Ik vrees dat deze bede-
tocht jezelf meer schaadt dan het mij baat.

oceanos

Afgaande op de feiten geef je ande-
ren veel beter raad dan aan jezelf.
Maar houd nooit iemand tegen die gaan móet.
Ik maak me sterk dat Zeus, als gunst aan mij,
jou bevrijden zal uit deze nood.

prometheus

Ik zou je daarvoor eeuwig dankbaar zijn.
In ijver schiet je niet tekort. Maar heus,
voor mij hoef je je niet zo in te spannen.
De moeite die jij je getroosten wilt,
is vergeefs: zij zal mij absoluut niet helpen.

Niets doen is beter. Blijf maar buiten schot.
Ik ben niet iemand die, als het hem slecht gaat,
de hele wereld daarin mee wil slepen.
Integendeel. In mij knaagt al het lot
van mijn broer Atlas. Staande aan de westgrens
van het Avondland draagt hij de zuil
waarop de hemel rust met beide schouders,
geen geringe vracht. Vol medelijden ook
zag ik hoe Typhoon – het woeste, uit de
Aarde voortgesproten, honderdkoppig,
alverdelgend monster, huizend in de
krochten van het bar Kilikië –
overweldigd werd, hoewel hij alle
goden tegelijk wist te weerstaan.
Zijn barre kaken waren angstaanjagend
en een moordgloed straalde uit zijn ogen:
hij dreigde Zeus' bewind omver te blazen.
Toen schoot de immer wakkere en vuur'ge
bliksemschicht van Zeus loodrecht op hem
neer en sloeg zijn bluf en grootspraak stom:
pal in het hart geraakt, verkoolde hij,
de donder blies zijn laatste krachten uit.

Zijn hulpeloze, stomme romp ligt nu
geplet onder de wortels van de Etna,
terwijl Hephaistos, op de top gezeten,
zijn gloeiend ijzer smeedt. Ooit zullen uit
die muil rivieren kolkend vuur losbreken,
die hun kaken zullen zetten in het
vruchtbaar akkerland Sicilië.

Al heeft Zeus' bliksemschicht hem dan verkoold,
toch weet Typhoon, ziedend van toorn, een stroom
van vurig, niet te doven vlamvend steen
omhoog te spuwen. Maar je hebt het zelf
meegemaakt, je hebt mijn les niet nodig.
Red jezelf. Ik moet mijn pijn verdragen,
tot de trotse Zeus zijn toorn laat varen.

oceanos

Maar Prometheus, woorden kunnen toch
een door toorn verziekt gemoed genezen?

prometheus

Niet zo lang het zwelt. De tijd moet rijp zijn
voor je zulke harten week kan maken.

oceanos

Wat kan er tegen zijn als ik de moed
heb om jou toegewijd te zijn? Zeg op!

prometheus

't Is onzin. Je geest loopt achter op de feiten.

oceanos

Daar trek ik mij dan niets van aan. Want on-
verstandig lijken, lijkt verstandig nu.

prometheus

Dat is precies waarom ik hier moet staan.

oceanos

't Is duidelijk: je wilt dat ik naar huis ga.

prometheus

Met klagen win je slechts zijn vijandschap.

oceanos

Van hem die nog maar pas almachtig is?

prometheus

Pas voor hem op: zijn toorn is vlug gewekt.

oceanos

Goed dan. Jouw ongeluk zij mij een les.

prometheus

Ga snel naar huis. En kom daar niet op terug.

oceanos

Je spoort me aan, maar ik ben al op weg.

Mijn viervoetige vogel slaat zijn vleugels

uit en neemt de vrije banen van de

lucht. Hij zal het heerlijk vinden om

te rusten in zijn zo vertrouwde stal.

af

koor

Prometheus, ik beklag je

om de vervloekte situatie

waarin je verkeert.
Uit mijn ogen
druppelen mijn tranen,
als uit een bron.
Ze zwellen aan,
als een milde vloed
die mijn wangen drenkt.
Ik zag ook nooit zoiets onzaligs.
Zeus heerst naar wetten
van eigen makelij:
met ijzeren geweld
legt hij zijn wil op
aan de goden van weleer.

Overal op aarde
galmt het van protesten.
De Europese volkeren
betreuren het geslacht
van de Titanen,
hun eerbiedwaardige gezag
en hun roemrijke macht,
waar jij deel aan had.

De stammen
die zich gevestigd hebben
in het heilig Azië,
klagen luidkeels mee,
bedroefd om wat jij moet verduren.

De Amazones,
hier vlakbij in Kolchis,
maagden die de strijd niet schuwen,
en de hordes vechtersbazen
uit dit barre Skythië,
geven luidkeels lucht
aan hun verdriet.

De elite van de scharen krijgers
uit Arabië, in het bergland
achter de Kaukasus,
gevreesd om hun geduchte oorlogskreten
en hun scherpgeslepen speren,
beweent jou ook.

Hades laat de onderwereld
donderen en schudden.

De ingewanden van de Aarde

kreunen,
de golfslag van de Oceaan
en de frisse bronnen en rivieren
van onze moeder,
de Titane Thetys,
vallen in.
Zij beklagen allen
jouw rampzalig leed.

lange stilte

prometheus

Denk niet dat ik niets zei uit koppigheid
of trots. Nee, woedende en sombere
gedachten vreten aan mijn hart. Ik ben
zwaar gekwetst. Want wie anders dan ik
bezorgde welbeschouwd de nieuwe goden
hun eervolle posities? Maar wat praat ik?
Jullie weten dit allang. Dáárover
kan ik beter zwijgen. Laat ik liever
iets vertellen over de ellende
die tot voor kort onder de stervelingen

heerste. Ze waren hersenloos, tot ik
ze verstand gaf. Ook was ik het die ze
vindingrijk gemaakt heb. 'k Wil hiermee
de mensen niet kleineren, ik zeg dit
alleen om jullie duidelijk te maken
wat mijn tussenkomst voor hen beteken-
de. De eerste mensen waren ziende
blind, horend doof. Hun hele leven
doolden zij, als woordeloze schimmen
in een droom, verward en doelloos rond.
Huizen, bestaand uit door-de-zon-gebakken stenen
kenden ze niet. En evenmin de timmer-
kunst. Ze woonden diep onder de grond
in holen waar de zon niet doordrong, als
een wriemelende mierenhoop. De tekens
dat het winter werd, of dat de bloem-
bezaaide lente of de vruchtenrijke
zomer naderde, ontgingen hen
totaal. Ze deden maar, zonder begrip.
Tot ik hen de baan der sterren wees,
waar die op en onder zouden gaan,
moeilijk te voorspellen. Ook vond ik voor

hen de grondslag van de wetenschap:
het getal. En ik bedacht het schrift,
onuitwisbaar hoedster van de kennis
en voedster van een rij van kunsten. Ik heb
als eerste wilde dieren onder 't juk
gebracht, waardoor die met hun kracht het zwaarste
slavenwerk de mens uit handen nemen.
Ik was het die het paard, dat pronkstuk van
de dieren, bron van weelde, voor de wagen
spande en de teugel leerde volgen.
Niemand heeft vóór mij bedacht, dat met
wieken van zeil een wagen, vol met mensen,
de zee rondzwerven kon. Maar ik, die hen
al die hulpmiddelen en vaardigheden
schonk, weet zelfs niets listig te bedenken
om te ontsnappen aan mijn eigen leed.

koor

Pijn maakt klein. Je helderheid van geest,
je creativiteit is aangetast.
Je bent net een derderangs geneesheer
die, zelf ziek geworden, zich geen raad weet

en in het wilde weg naar medicijnen
grijpt, om zo, bij toeval, te genezen.

prometheus

Goed. Dan zal ik jullie nog verbaasder
laten staan dan net, door te vertellen
wat ik de mensen, om zichzelf te redden,
nog meer leerde. Ik begin met het
belangrijkste. Als ze ziek werden,
hadden ze niets om in te nemen, noch
om zich mee in te wrijven, waarmee zij
wat hen aantastte bestrijden konden.
Door gebrek aan medicijnen kwijnden
zij langzaam weg, gekweld door pijn, tot ik
ze kruiden leerden mengen die verzachten
én die genezen. Daardoor weten zij zich
vele ziektes van het lijf te houden.
Ook maakte ik ze duidelijk hoe je
erachter komt wat je te wachten staat.
Ik was de eerste die doorgrondde wat
dromen hadden te betekenen.
Ik verklaarde ze de zin van al het

onbegrijpelijke wat men onder-
weg zo hoort en ziet: de vele kreten
en het gevarieerde vlieggedrag
van de kromgeklauwde vogels. Ik
bracht die in verband met hun diverse
levenswijzen: welke soorten elkaars
vijand waren of elkaar verdroegen,
en hoe zij met elkaar communiceerden.
Ik legde uit waarom de ene kreet
of vlucht niet erg veel goeds voorspelde voor
de mens, de andere juist gunstig was.
Ook in de gladde ingewanden maakte
ik de mens wegwijs: welke kleur
de gal moet hebben, wil het dier
ons goden welgevallig zijn, en hoe
geschakeerd de leverlel moet wezen.
Ik wees hen verder hoe het vette dijstuk
bij het vuur te houden, en de achter-
bout, wat uiterst moeilijk is. Daarvoor
moest ik hen de ogen openen
voor de taal der vlammen, die tot dan
duister en nietszeggend voor ze was.

Tot slot nog dit. Wie durft te zeggen dat
hij de rijke gaven die onder
de aarde voor de mens verborgen liggen –
ijzer, brons, zilver en goud – eerder
heeft ontdekt dan ik, is een opschepper.
Al wat de mens vermag, komt van Prometheus.

koor

Laat de mens zich voortaan zelf maar redden,
richt nu je kunnen op je eigen lot.
Dan heb ik goede hoop dat jij ooit eens
verlost zult worden van je boeien en
even machtig worden zult als Zeus.

prometheus

Wat wel of niet gebeuren zal, wordt door
het lot beschikt. Pas als ik door veelsoortige
en eindeloze martelingen
ben geknakt, ontkom ik aan mijn ketens.
Geen kundigheid kan op tegen het lot.

koor

En wie bepaalt de wending van het lot?

prometheus

Dat doet een drietal lotsgodinnen, met
drie wraakgodinnen, die nooit iets vergeten.

koor

Is Zeus niet onderworpen aan hun macht?

prometheus

Ook hij ontkomt niet aan wat zij beschikten.

koor

Wat is zijn lot? Heerst hij dan niet eeuwig?

prometheus

Dat mag nog niemand weten. Dring niet aan.

koor

Achter je woorden schuilt een groot geheim.

prometheus

Begin over iets anders. Hiervoor is

de tijd niet rijp. Dit moet tot elke prijs
verborgen blijven. Als ik dit geheim
bewaar, komt er een einde aan mijn schande
en de pijn van deze ketening.

koor

Moge de Alheerser Zeus
nooit tegen mij
zijn macht aanwenden
en mijn wil breken.

Laat mij nooit afwezig zijn
als langs de onbedwingbare stroom
van mijn vader Oceanos
runderen geslacht worden
om de goden te eren.

Laat mijn woorden
nooit beledigend zijn
voor de goden
die de macht bezitten.

Laat dit besluit
vast in mij verankerd zitten
voor altijd.

Het is heerlijk
lang te leven
zonder dat je vertrouwen
in de toekomst en je hoop
gebroken wordt.
Zoiets voedt het hart
met stralende vreugde.
Maar als ik jou zie,
Prometheus,
op zoveel manieren gemarteld,
met eindeloze pijn,
huiver ik.
Je sidderde niet voor Zeus,
je volgde je eigen wil.
Je hebt de stervelingen
te veel eer bewezen.

Mijn vriend,
zie je nu
dat dienst geen dienst bewijst?
Zeg me dan:
wat vermogen ze,

die eendagsvliegen?
Hoe kunnen zij helpen?
Merk je dan niet
hoe jammerlijk
hun onmacht is?
Dit sterfelijk geslacht
is blind.
Het zit gekluisterd
in een waan.

Nooit zullen mensen
met al hun plannen
de door Zeus gewilde orde
te buiten kunnen gaan.
Jouw ondergang,
Prometheus,
heeft me dat geleerd.
Dit lied
dat nu uit me opwelt,
is wel heel anders van toon
dan het lied
dat ik zong

bij je bad en je bed
op je bruiloft,
toen je met een keur van geschenken
Hesione voor je won, –
ook een dochter
van onze vader Oceanos –
haar naar je huis geleidde
en het bed met haar deelde.

vierde bedrijf

io op

Welk land?

Welk volk?

Hoe heet hij daar

aan die rots,

een prooi

voor winterweer

en stormwind?

Wat heb je misdreven

dat je hier afsterft?

Ik ben

jouw lotgenoot,

zeg mij

waar ter wereld

ik terechtgekomen ben.

Aiaiai.

Auauau.

Weer ben ik gestoken

door die horzel,
die afgezant van Argus,
de herder
met zijn duizend ogen,
die altijd waken.
Doodsbenauwd
ben ik voor hem.
Hij sluipt achter me aan,
van alle kanten
vals naar me starend.
Zelfs nu hij dood is,
houdt de Aarde,
zijn moeder,
hem niet vast.
Opdoemend
uit het rijk der schimmen
jaagt hij me
nog altijd op,
met die ogen van hem,
als honden
die lucht hebben gekregen
van het wild.

Uitgehongerd
trek ik zo
langs de zanderige stranden
van zee naar zee.
En steeds weerklinkt
de panfluit van Argus,
aanzwellend,
luider en luider,
betoverend,
begoochelend,
om me in slaap te lokken
Io-Io-Io,
waarheen, waarheen, waarheen
voert mij dit zwerven
wijd en zijd?
Zeus, zoon van Chronos
die ons Tijd schonk,
waarom span je mij
onder dit juk?
Waarom houdt het niet op,
dit leed?
Wat heb ik misdaan

dat die horzel
maar niet aflat
mij te kwellen,
tot ik er gek van word?
Laat vuur me maar verteren,
begraaf me liever levend,
diep onder de aarde.
Werp me maar als voer
voor vraatzuchtige vissen
in zee!
Blijf niet onverschillig
voor mijn gesmeek.
Dit verre gezwerf
heeft me genoeg uitgemergeld.
Laat me tenminste weten
of ik ontkom
aan deze ellende
en hoe.
Hoor je de kreet niet
van de gehoornde maagd?

prometheus

Hoe kan ik doof zijn
voor een jonge vrouw
die wordt opgedreven
door de dreiging
van een horzelsteek:
de dochter van Inachos,
die het hart van Zeus
van liefde liet gloeien
en nu door Hera,
Zeus' wettige gemalin,
wordt gehaat
en gedwongen
tot deze eindeloze
al te zware looptocht.

io

Je noemt mijn vaders naam.
Hoe weet je die?
Wie ben jij
dat je in jouw ellende
voor mijn ellende
woorden vindt?

Je noemde ook de naam
van mijn hemelse kwelgeest,
die mij uitmergelt
met dit gesteek
en dol maakt.
Om aan Hera's wraak te ontkomen,
maak ik,
gek van honger,
belachelijke en wilde sprongen.
Bestaat er een sterveling
die zo godverlaten is
dat hij net zo veel
doorstaan moet
als ik?
Kan je mij soms
precies vertellen
wat voor leed
me nog te wachten staat?
Weet jij soms een manier
om mij te redden,
een middel
om mij te genezen?

Zeg op dan!
Dit zwerven
maakt een jonge,
ongerepte vrouw als ik
doodziek.

prometheus

Alles wat je weten wilt, zal ik je zeggen.
Niet verhuld, in raadsels, maar direct,
zoals je kunt verwachten van een vriend.
Ik ben het die het vuur gaf aan de mensen.

io

Prometheus! Jij, de grootste zegen van
de mensheid! Welk lot bezorgt jou deze
straf?

prometheus

'k Heb net mijn grieven opgesomd.

io

Je wilt me deze gunst dus niet bewijzen?

prometheus

Vraag. Op alles zal ik antwoord geven.

io

Wie heeft jou aan die rots hier vastgeklampt?

prometheus

De wil van Zeus, de handen van Hephaistos.

io

Voor welk vergrijp word jij zo wreed gestraft?

prometheus

Laat wat ik net zei nu voldoende zijn.

io

Vertel me dan wat mij te wachten staat:

wat wordt het einde van mijn lijdensweg?

prometheus

Je kunt dat beter niet weten dan wel.

io

Onthoud me niets. Wat krijg ik te verduren?

Zeg op!

prometheus

't Is niet dat ik je dat niet gun.

io

Waarom aarzel je dan nog ? Vertel

me alles.

prometheus

Ik ben bang je hart te breken.

io

Maak je om mij geen zorgen. 'k Hoor het graag.

prometheus

Goed dan, als je erop staat... Kom, luister.

koor

Nog niet. Gun ons een deel van dit genot.
We willen eerst uit háár mond horen wat er
met haar mis is, welk lot haar teistert;
daarna van jou wat haar te wachten staat.

prometheus

Io, 't is aan jou of je daaraan
gehoor wilt geven. Het zijn je vaders zusters.
Soms is het goed je hart eens uit te storten,
als je van je toehoorders verwachten
kan dat ze je leed verzachten door
hun tranen met jouw tranen te vermengen.

io

Ik heb geen redenen om dit te weigeren.
Wát jullie ook maar weten willen,
ik zal het onverbloemd vertellen, ook al
schaam ik mij over de storm, die – aan-
geblazen door een god – over mij losbrak,
die mij beroofde van mijn schoonheid en
mijn uiterlijk veranderde in dit.

's Nachts, in mijn slaapvertrek, waar nooit een man kwam,
werd ik alsmaar bezocht door droomfiguren
die op mij inpraatten, verleidelijk,
want o, wat klonk dat alles vanzelfsprekend:
'Jij, jonge vrouw, zo rijk bedeed met heerlijk-
heden, waarom blijf jij maagd? Toe, grijp
de kans de bruid te worden van de aller-
hoogste! Zeus is door een liefdespijl
geraakt en staat voor jou in vuur en vlam:

hij wil zich aan jou in liefde over-
geven. Toe, kind, wimpel dit niet zomaar
af, versmaad zijn bed niet. Ga maar naar
de weidevelden met hun hoge gras,
waar de kudden en de stallen van je
vader zijn en blus de gloed die in
Zeus' ogen brandt.' Zulke dromen namen
nacht na nacht bezit van mij, tot ik
de moed vond aan mijn vader te vertellen
door wat voor dromen ik nacht in nacht uit
bezocht werd. Boden stuurde hij, naar Delfi
en naar Dodona, steeds opnieuw, om aan

de priesters van de Zonnegod – die alles
ziet en weet – te vragen wat hij doen
of zeggen moest. Ze kwamen terug met raadsel-
achtige, of dubbelzinnige,
of onbegrijpelijke antwoorden.

Tot er eindelijk een uitspraak kwam
die zonneklaar was: het onwrikbare
bevel aan Inachos, mijn vader, om mij
te verstoten uit zijn huis en uit
zijn stad, uit Argos waar ik werd geboren,
om mij aan een god te wijden die
de hele wereld als zijn weide zag,
die ik van grens tot grens doorkruisen moest.
Deed hij dat niet, dan zou de bliksemschicht
van Zeus zijn hele nageslacht verteren.
Door deze uitspraak zag hij zich genoodzaakt
om mij weg te jagen. Tegen zijn wil en tegen
die van mij, door de wrede wil
van Zeus voor 't blok gezet, sloot hij me buiten.
Ik was nog niet weg, of mijn uiter-
lijk werd aangetast: ik kreeg horens
op. Ook werd mijn geest ontwricht: een horzel

kwam en stak me, weer en weer en weer.
Met dolle sprongen dacht ik, dwaas, hem kwijt
te raken. Razend rende ik naar de
rivier en sprong het koele water in.
Een woeste herder, Argus, reuzenzoon
van Moeder Aarde, overdekt met een
tapijt van ogen, kwam en zag mij. Weg
was ik. Hij volgde, onverbiddelijk.
Zijn ogen waren altijd overal.
Tot hij opeens dood was, zomaar. Maar daar
was de horzel weer, de godengesel,
die me stak en stak en voortzweepte,
land in land uit, tot hier. Dit is wat
een god mij tot nu toe heeft aangedaan.
Als jij weet wat voor gruwelijks me nog
te wachten staat, spreek op dan. Troost me niet,
uit medelijden, met verzinsels. Echt,
er bestaat geen erger plaag dan leugens.

koor

Alsjeblieft, niet nog meer!

Ik had nooit gedacht

zo'n wreed verhaal
te zullen horen.
Haar pijn, haar leed
is onverdraaglijk,
niet om aan te zien.
Met een weerhaak
zit het in mijn hart.
Als ik zie, Io,
in wat voor nood
of jij verkeert,
sidder ik
om wat het lot vermag.

prometheus

Raak je nu al in paniek? Je huilt
te vroeg. Wacht daar maar mee tot je de rest weet.

koor

Schiet op dan. Weten wat voor ergs er komt
en hoeveel pijn dat doen zal, troost een zieke.

prometheus

Het kostte mij geen moeite te voldoen
aan jullie eerste wens: de oorzaak van
haar lijdensweg vernamen jullie uit haar
eigen mond. Hoor nu van mij de rest:
wat deze jonge vrouw meer nog van Hera
te verduren krijgt. En jij, arm kind,
bedenk: je stamt van Inachos. Prent je
goed in waartoe je tocht uiteind'lijk leidt.
Ga van hieruit oostwaarts, naar zonsopgang,
door nooit geploegde velden, vrijwel onbe-
gaanbaar. Hoog boven de grond, in stevige,
met riet bedekte wagens, leeft daar
een nomadenvolk. Laat je niet
verleiden ze te naderen. Ze hebben
bogen, waarmee ze je op grote afstand
kunnen raken. Blijf dicht langs de kust,
anders val je in de handen van
een stam van zeer geslepen wapenmakers,
wild, meedogenloos voor vreemden. Kijk uit!
De rivier waarop je stuit, wordt Dwaze
Moed genoemd: wie hem doorwaden wil,
verdrinkt. Eromheen moet je. Dat dwingt je

over de barre, ijzig koude toppen
van de Kaukasus, die aan de sterren
grenzen. Als je weer beneden bent,
kom je aan het mannenhatend, paarden-
rijdend volk der Amazonen, zeer
geduchte jagers. Zij wijzen je de weg,
graag zelfs: een zeestraat doemt er voor je op.
Steek die zwemmend over: een stout staaltje
dat – ze zien je voor een koe aan – als
legende voort zal leven. Daarna heet
die zeestraat Bosporos of Koeientocht.
Zo laat je Europa achter je.
Je staat in Azië, een nog veel groter
continent. Geloven jullie nú
dat de heerser van de goden een
tiran is? Hij, een god, die hunkert naar
gemeenschap met een sterf'lijk meisje en die,
afgewezen, haar tot deze zwerftocht
dwingt. Zo jong nog en dan al zó'n wrede
vrijer! En wat ik net vertelde, Io,
is nog maar het voorspel.

io

O-o-o-o-o. Ai-ai-ai-ai-ai.

prometheus

Jammer je nu al? Wat moet je dan,
wanneer je de rest hoort van je lijdens-
weg?

koor

Wat zeg je nu? Wacht haar dan
nog meer ellende?

prometheus

Ja, ze moet nog door
een opgezweepte zee van leed en pijn.

io

Wat heeft mijn leven nog voor zin? Waarom
stort ik me niet meteen van deze rots?
Ik spat uiteen en ben verlost van al
mijn leed. Ja, beter één keer dood dan dag in

dag uit gekweld te worden door een god.

prometheus

Het is maar goed dat jij niet in mijn
situatie zit. Mij is het niet vergund
te sterven en zo van mijn leed verlost
te worden. Aan mijn lijden komt geen eind
vóór Zeus van zijn troon gestoten is.

io

Wat? Wordt hij van zijn heerschappij beroofd?

prometheus

Zou je dat goed doen, als dat zou gebeuren?

io

Wat dacht je dan? Hij doet me dit toch aan?

prometheus

Weet dan: het overkomt hem inderdaad.

io

Hoe wordt hij van zijn heersersstaf beroofd?

prometheus

Door eigen toedoen, door zijn leeghoofdigheid.

io

Maar hoe dan? Zeg op! Of krijg je daar last mee?

prometheus

Door een huwelijk dat hem zal spijten.

io

Met een godin of met een sterveling?

Zeg het! Of mag dat niet?

prometheus

Je krijgt die naam
niet van mijn lippen.

io

Zet die vrouw hem af?

prometheus

Ze baart een zoon die sterker is dan hij.

io

En ziet hij geen kans dat te voorkomen?

prometheus

Ík kan hem helpen, maar dan moet ik vrij zijn.

io

Maar wie bevrijdt jou zonder zijn toestemming?

prometheus

Dat is al vastgelegd. Hij stamt van jou af.

io

Wat? Zal een kind van mij jouw boeien breken?

prometheus

Ja, uit het dertiende geslacht na jou.

io

Die profetie gaat mijn begrip te boven.

prometheus

Wees dan ook niet nieuwsgierig naar je verder lot.

io

Je neemt die gunst toch niet weer terug?

prometheus

Van twee gunsten krijg je er maar één.

io

Welke twee? Laat mij de keus. Zeg op.

prometheus

Goed, kies. Zal ik onthullen wat jou overkomen zal, of wie mij zal bevrijden.

koor

Geef haar het ene, ons het andere,

Prometheus. Ook wij zijn een gunst wel waard.
Zij wil dolgraag weten hoe haar dooltocht
verder gaat, wij wie jou bevrijdt.

prometheus

Zoveel aandrang kan ik niet weerstaan.
Alles wat je weten wil, vertel ik.
Eerst onthul ik jou, Io, waarheen
je dooltocht je nog voeren zal. Grif
het in de wastabletten van je geest.
Als je de zeestraat, die de werelddelen
scheidt, over bent getrokken, ga dan
naar het vlammend opgaan van de zon.
Je komt dan in een landstreek waar Phorkis'
dochteren heersen: drie bejaarde maagden
in de gedaante van enorme zwanen,
die het samen moeten stellen met
één oog, één tand. Geen zonnestraal of mane-
straal is ooit op hen gevallen. Als je
in hun macht komt, wacht ook jou dat lot.
Ontkom je hen, dan stuit je op hun zusters,
de drie Gorgonen, met ook van die wijde

vleugels. Hun haar is één kluwen slangen,
een gruwel voor de mens. De sterveling
die hen in de ogen kijkt, benemen
ze de adem, letterlijk. Ontwijk ze
dus, al word je op ze afgedreven.
Als het je lukt om deze wezens te
passeren, wacht je weer een ander weer-
zinwekkend schouwspel: je wordt achterna
gezet door een meute felgebekte
reuzenhonden. Als je die hebt afge-
schud, strijkt een zwerm griffioenen
met hun scherpe snavels op je neer.
Slaag je erin je voor hen te verbergen,
dan kom je aan de Goudrivier. Daar wonen
ruiters met één oog. Blijf uit hun buurt,
want dan bereik je eindelijk een stille,
rode zee. Die steek je over en je
bevindt je in een afgelegen land
met zwarte mensen, Ethiopiërs.
De rivier waaraan zij wonen heet
de Nijl. Je volgt haar oevers, langs de water-
val waar zij haar heilig, drinkbaar water

in de vlakte van Egypte stort.
Loop door tot zij zich in drieën splitst.
In die delta, bij de zee, zo is
beschikt, ver van hun stamland, stichten jouw
nakomelingen, Io, een nieuwe stad.
Zei ik iets onduidelijks of on-
verklaarbaars, vraag dan door. Toe, vors het uit.
Ik heb meer tijd beschikbaar dan me lief is.

koor

Heb je niets vergeten of verzwegen
van haar barre tocht? Verleen ons dan
de gunst waar wij, zoals je weet, om vroegen.

prometheus

Zij weet nu waar haar tocht zal eindigen.
Om te bewijzen dat ik niets verzonnen
heb, som ik voor haar op wat zij, voordat
ze hier kwam, heeft doorstaan. Het meeste laat
ik weg. 'k Beperk me tot het laatste stuk,
toen je de bergrug over kwam bij Dodona.
Daar werd je verrast door het wonder van het bos

sprekende eiken, die jou duidelijk
begroetten, zonder dubbelzinnigheden,
als de toekomstige, roemruchte gade
van de heer van dat orakel: Zeus.

Je voelt je vast nog steeds geveleid door die
herinnering. De horzel dreef je naar
de kust, waar felle stormen 't zeewater
zo opzweepten, dat je herhaaldelijk
bijna meegesleurd werd. Ik verzeker
je: die zee zal eens de Ionische
genoemd worden, naar jou, zodat het mensdom
altijd aan jouw lot herinnerd wordt.

Laat dit het bewijs zijn dat ik meer weet
dan een mens kan zien. En nu hun vraag:
wie mij bevrijden zal. Ik neem daartoe
de draad van jouw belevenissen op
waar ik hem afbrak: in de Nijldelta.

Daar, in dat slibrijke gebied, geeft Zeus
jou je gedaante en verstand weer terug.

Door je aan te raken met zijn hand,
zo zacht dat je niet eens zult huiveren,
zal je een zwart kind baren, dat je naar

de aard van zijn verwekking Epaphos
zult noemen: Streling. Hij zal overal
waar de Nijl haar slib afzet de grond
bebouwen en haar rijke vruchten oogsten.
Vijftig meisjes zullen er vijf gene-
raties later aan zijn stam ontspruiten.
Zij keren terug naar Argos, naar jouw vader-
stad, tegen hun wil: op de vlucht voor
vijftig jongens, ook ontsproten aan
jouw stam. Voortgezweept door hun begeerte,
azend op een bloedschennig huwelijk,
jagen zij hun nichtjes voor zich uit,
zoals haviken met duiven doen,
totdat de meisjes hen in Argos,
na een tocht, omgekeerd aan die van jou,
in handen vallen. Maar een god misgunt
de mannen deze buit. Want in de bruilofts-
nacht berooft elk meisje met een dubbel-
snijdend zwaard de jongen die haar man
wou wezen van het leven, van hun bed
een bloedbad makend. Liefde werd hun onder-
gang, zoals het ooit mijn redding zijn zal.

Alleen één meisje zal bezwijken voor
haar liefdesdrang: haar wil is stomp, zij spaart
haar bedgenoot. Zij kiest het minste kwaad:
wil liever lafaard heten dan een moorde-
naar. De stammoeder wordt zij van het
koninklijk geslacht van Argos, waar de
onverschrokkenen uit voort zal spruiten –
waar en wanneer voert nu te ver –
de beroemde boogschietster die aan
mijn kwellingen een einde maakt. Mijn moeder,
de Titane Themis, nog geboren
in de oertijd, heeft me dit onthuld.
Hoe dit precies zal gaan, vergt te veel tijd.
Je hebt er niets aan, als ik dat vertel.

io

O-o-o-o-o!

Weer, weer heeft die horzel me gestoken!

Weer, weer heeft hij me doorpriemd
met zijn ijskoude brand!

Weer, weer krimp ik ineen van pijn!

Weer, weer gloeit in mij de razernij

die mij waanzinnig maakt.

Van angst bonkt mijn hart
tegen mijn ribben.

Ik sta te tolleren,
mijn ogen draaien rond.

Als een orkaan
slaat mijn razernij
mij uit de koers.

Mijn tong doet niet meer
wat ik wil.

Mijn woordenstroom
loopt stuk
op de branding
van mijn waanzin.

Hun samenhang
brokkelt langzaam af.

af

vijfde bedrijf

koor

Wijs, zeer wijs
was hij,
die als eerste
bedacht en uitsprak,
dat trouwen
met je gelijke
verreweg het beste is.
Wie met d'r handen werkt,
moet geen huwelijk aangaan
met een die aan weelde gewend is,
of prat gaat op zijn afkomst.

Nooit, nee nooit,
hoop ik,
hebben de Lotsgodinnen
mij gezien
als de bedgenoot

van Zeus.
Laat mij nooit
het bruidsbed naderen
van één
die in de hemel woont.
Ik gruw
als ik Io zie,
de maagd,
die alle mannen meed,
hoe zij is afgetakeld
door de trieste tocht,
haar door Hera
zo wreed opgelegd.

Een huwelijk
met een gelijke
vrees ik allerminst.
Laat geen hogere god
mij aanzien
met een begerig oog,
waar niet voor valt te vluchten.
Dat wordt een strijd

die geen strijd meer is.
Dat is een weg
die op wanhoop uitloopt.
Ik weet niet
wat er dan van mij wordt.
Maar is er iemand
die ontkomt
aan een besluit van Zeus?

prometheus

En toch, al acht hij zich nou nog zo on-
aantastbaar, eens bijt Zeus toch in het stof.
Hij besluit een huw'lijk aan te gaan,
dat zijn macht breekt en hem van de troon stoot,
dat hem prijsgeeft aan vergetelheid.
In vervulling gaat dan, onverkort,
de vloek, hem door zijn vader Chronos toege-
schreeuwd, toen die door hem van zijn aloude
troon gestoten werd. Geen god die Zeus
kan wijzen hoe die vloek is af te wenden.
Alleen ik weet hoe dat moet. Laat hem
daar maar zelfverzekerd zitten. Laat hem

maar vertrouwen op de klappen van zijn
donderslagen, op het alvernietigende
vuur dat opgloeit als een bliksem-
schicht zijn hand verlaat. Die zullen hem
niet redden. Eerloos en genadeloos
is dan zijn val. Zelf scheidt hij straks zijn tegen-
stander, ha!, een wonderwezen, on-
bevechtbaar, dat een vuur zal vinden,
heter dan de bliksem, en dreunen, luider
dan de donder ooit kan daveren.
Hij zal de drietand van Poseidon, die
de aarde en de zee doet beven, splijten.
Op die rots zal Zeus te pletter slaan,
en zelf een wrak, eindelijk beseffen
hoe groot de kloof is tussen heer en slaaf.

koor

Wat een voorspelling! 't Gevaar dat Zeus bedreigt
wordt je ingegeven door je wensen.

prometheus

Ik wil het, maar gebeuren zal het ook.

koor

Verwacht jij echt iemand die nog sterker
is dan Zeus en over hem zal heersen?

prometheus

Meer pijn dan ik hier lijd moet Zeus verduren.
Zijn nek wordt meer gekromd dan nu de mijne.

koor

Ben je niet bang? Zoiets rondbazuinen...

prometheus

Sterven kan ik niet, wat zal ik bang zijn?

koor

Voor meer pijn, voor erger martelingen.

prometheus

Hij doet maar. Ik weet wat er gaat gebeuren.

koor

Wees wijs! Buig voor het onontkoombare!

prometheus

Vereer, gehoorzaam, slijm de machthebber!
Wat kan Zeus me schelen? Minder dan niets
is hij voor mij. Hij doet maar en beveelt maar,
zolang hij kan en dat is nogal kort.
Maar kijk, daar heb je Hermes, de lakei
van Zeus, de loopjongen van die nieuwbakken
god-geweldenaar. Vast met slecht nieuws.

hermes *op*

Jij weetal, bitterder dan bitter, jij
die je vergrepen hebt aan wat het voorrecht
van de goden was en het aan eendagsvliegen gaf, jij dief
van 't vuur!
De vader van ons allen, Zeus, beveelt je
te vertellen welk huwelijk
het is, waarvan jij in je grootspraak wil
beweren dat het hem zijn troon zal kosten.
Geef de details. Verschuil je niet in raadsels,
want in een tweede reis heb ik geen zin
en 't hart van Zeus vermurw je er niet mee.

prometheus

Wat een grootspraak! Wat een eigenwaan!
Hier spreekt de echte godenknecht. Jullie
jonge goden met je verse macht
denken zo hoog te zijn gestegen dat je
onaantastbaar bent. Heb ik niet al
twee keer een tiran van deze hoogte
neer zien smakken? Ook van de derde, nu aan
de macht, zal ik dat weer beleven. Zijn val
wordt de smadelijkste én hij komt
het snelst. Je denkt toch niet dat ik
uit angst wegkruip voor dit nieuw bewind?
Vergeet 't. Ga snel, neem dezelfde weg
terug. Ik geef geen antwoord op je vragen.

hermes

Door die koppigheid, die arrogantie
sta je hier zo pijnlijk vastgeankerd.

prometheus

Luister goed. Ik zou mijn tegenspoed
niet willen ruilen voor jouw slavenlot.

hermes

Jij bent de slaaf van deze rots. Ik ben graag
een betrouwbaar afgezant van Zeus!

prometheus

Zelfs je onbeschaamdheid is niet van
jezelf.

hermes

Het lijkt of je dit lekker vindt.

prometheus

Lekker, ik? Ik zou mijn vijanden
hier graag op trakteren, waaronder jou.

hermes

Ben ik voor jouw lot verantwoordelijk?

prometheus

Elke god die zo zijn dank betuigt
aan wie hij zijn positie dankt, haat ik.

hermes

Je wordt steeds waanzinniger.

prometheus

Als je

vijand haten waanzin is, dan klopt dat.

hermes

Iedereen werd gek van jou toen het je
goed ging.

prometheus

O, mijn god!

hermes

Zo'n uitroep zal

nooit aan de mond van Zeus ontsnappen!

prometheus

Nee?

De tijd schrijdt voort, wordt ouder, leert hem alles.

hermes

Jij bent er niet veel wijzer door geworden.

prometheus

Nee, anders praatte ik niet met zo'n knecht.

hermes

Wat Zeus je vraagt, vertel je hem dus niet?

prometheus

Hij heeft er recht op, 'k ben hem veel verschuldigd.

hermes

Je drijft de spot met mij. Ben ik een kind?

prometheus

Nee, zo onnozel is een kind niet,
dat verwacht niet dat ik iets zal zeggen.

Heus, er is geen foltering of medicijn
waarmee Zeus mij kan bewegen
mijn kennis prijs te geven. Eerst moet ik
van deze schandelijke kluisters zijn

bevrijd. Laat hij me maar verkolen met
zijn hemelvuur. Laat hij me maar verijzen
met zijn witgeveerde sneeuw. Laat hij
mij maar door elkaar schudden met zijn
onderaardse schokken. Hij breekt me niet.
Nooit vertel ik wie hem van zijn troon gooit.

hermes

Kijk uit met wat je zegt. Dat wreekt zich.

prometheus

Alles

is allang bekeken en beslist.

hermes

Jij grote dwaas. Jij lafaard: ooit moet jij
je lot toch onder ogen durven zien.

prometheus

Het heeft geen zin. De branding laat zich niet
bepraten, en ik evenmin. Zie je

mij soms als een bange smekeling
voor mijn meest gehate vijand knielen,
hem nederig verzoekend deze ketens
los te maken? Dat zij ver van mij.

hermes

Dit heeft geen zin. Mijn woorden leiden enkel
maar tot woorden. Niets vermurwt je. Hoe
ik ook aandrings, je verzacht je standpunt
niet. Als een jong paard dat voor het eerst
in het gareel moet, steiger je. Je worstelt
met de teugels en bijt in het bit.

Maar je verzet vloeit voort uit onverstand:
koppigheid die niet met inzicht gaat
gepaard, maakt iemand alleen machteloos.

Bedenk dat als je geen gevolg geeft aan
mijn woord, een storm je treffen zal met golven,
onontkoombaar, drie keer groter dan
jezelf. Met zijn bliksem en zijn donder
zal Zeus deze rots in stukken breken
en daaronder jou bedelven. Stenen armen
zullen je omhelzen. Pas als eeuwen

zijn verstreken, word je naar het licht
gebracht. Maar dan zal de gevleugelde
hond van Zeus, de adelaar, bloedrood,
als ongenode gast zich op je storten,
je lichaam openscheuren en zich zat
vreten aan je lever, elke dag
opnieuw, tot die er zwart van ziet. Verwacht niet
dat er een einde komt aan deze kwelling,
tenzij er een god verschijnt die jouw
lijden van je overnemen wil
en in jouw plaats af wil dalen in
het schemerige dodenrijk van Hades
en in de van elk licht verstoken Tarta-
ros. Bedenk dit goed. Dit is geen bluf,
geen loos verzinsel, 't is bitt're ernst.
De mond van Zeus is niet in staat tot leugen-
taal. Hij zet elk woord in daden om.
Kijk dus uit. Denk niet dat koppigheid
je verder brengen zal dan rijp beraad.

koor

Wat Hermes zegt, lijkt ons nog niet zo gek.

Hij vraagt je dringend minder star te zijn,
dat je meer openstaat voor overleg.
Geef daar gehoor aan. Voor een wijs man is het
een schande als hij in een fout volhardt.

prometheus

Wat hij mij toebeet, wist ik toch allang?
Als je het ontgelden moet van vij-
anden, is dat voor jou geen schande.
Laat Zeus de tweepuntige krul van 't vuur
maar naar mij toeslingeren.
Laat hij maar de hemel splijten
met zijn donderslagen.
Laat een razende orkaan
de aarde maar uiteenscheuren
tot aan de wortel.
Laat hij de zeegolven maar opzwiepen
tot ze de sterren uitdoven.
Laat hij mij maar diep in
de diepzwarte Tartaros smijten,
ten prooi aan de wentelingen
van het onontkoombaar noodlot.

Nooit, nooit krijgt hij me dood.

hermes

Dat zijn gedachten, dat zijn woorden
als afkomstig van waanzinnigen.

Hij wenst zelf zijn ondergang,
roept zelf de ellende over zich af.

Is dat geen teken
dat hij de grens van de gekte
overschreden heeft?

Niets wijst erop dat hij tot rede
wenst te komen.

Maar jullie,
die zijn leed met hem delen,
maak dat je wekomt hier.

Snel, hiervandaan.

Zorg dat het brullend gedreun
van de donderslag
je hersens niet dooft
en je geest niet verbijstert.

koor

Spreek andere taal,
geef andere raad,
als je ons overtuigen wilt.
Aan het eind van je woorden
sleepte je iets onverteerbaars mee:
je vroeg ons laf te zijn.
We willen alles ondergaan
wat hij lijdt.
We hebben hier geleerd
verraders te haten.
Er is geen kwaal
waar we zo van walgen.

hermes

Maar onthoud dan goed
dat ik jullie heb gewaarschuwd.
Scheld niet op het lot,
als jullie straks verstrikt zitten
in een net van leed en pijn.
En zeg niet dat het Zeus was
die jullie onvoorzien

in de ellende stortte.
Die blaam treft jullie zelf.
Willens en wetens,
met open ogen,
door je eigen onwijsheid,
niet heimelijk door een list,
hebben jullie je verward
in een onontkoombaar net
van verblinding.

af

prometheus

Nu zijn het geen woorden meer,
nu gebeurt het echt:
de aarde dreunt en rommelt,
de grond schudt.
De kronkelende bliksems
schieten vlammend neer.
De wervelstormen jagen
wolken kolkend stof op.
De winden springen
van alle kanten

als vijanden op elkaar af:
vlaag vecht met vlaag.
De hemel en de zee
vermengen zich,
zijn niet meer
uit elkaar te houden.
Kijk, hoe machtig
alles op me afstormt,
op me afgestuurd
door Zeus,
om me bang te maken.
O, heilige moeder,
o, heilige hemel,
die rondwentelend
aan de goden en de mensen
gelijkelijk het licht schenkt,
zien jullie
hoe redeloos ik lijd?

Prometheus ging bij Theatergroep Hollandia in première op
1 juni 1989 in de autosloperij Jan Smit Westzaan
(voormalige blauwselfabriek)

Koor	Elsie de Brauw
	Marisa van Eyle
	Tom de Ket
	Bert Luppès
	Adri Overbeeke
	Betty Schuurman
	Johan Simons
	Helen Suyderhoud
	Ilja Tammen
Prometheus	Alle acteurs van het Koor
Macht en	
Geweld	Marisa van Eyle
Hephaistos	Adri Overbeeke
Oceanos	Bert Luppès
Io	Elsie de Brauw
Hermes	Tom de Ket

Regie   Johan Simons en Paul Koek
Muziek   Paul Koek
Vormgeving   Leo de Nijs en Jan Smit
Licht   Johan Vonk
Kostuums   Keso Dekker
Dramaturgie   Tom Blokdijk

[www.theaterencyclopedie.nl/wiki/Prometheus_-
_Theatergroep_Hollandia_-_1989-06-01](http://www.theaterencyclopedie.nl/wiki/Prometheus_-_Theatergroep_Hollandia_-_1989-06-01)

Aischylos (of Aeschylus) werd rond 525 v. Chr. geboren in een adellijke, aristocratische familie te Eleusis, in de buurt van Athene. Hij is de eerste grote klassieke tragediedichter (525-456 v.C.) van Griekenland waarvan werk nog te lezen is. Van zijn ongeveer negentig stukken zijn er slechts zeven overgeleverd.

Aischylos nam in zijn overgeleverde stukken grote maatschappelijke kwesties als onderwerp. In *Perzen*, dat ging over de overwinning van de Grieken op de Perzen in de zeeslag bij Salamis, liet hij zien wat dat deze nederlaag voor de verliezers betekende. In *Prometheus* stelt hij tegenover de tirannie van Zeus de ‘goede vorst’ Prometheus, die opkwam voor de mensen. *Zeven tegen Thebe* laat zien wat er voor gruwelijks gebeurt als koningszonen met elkaar oorlog voeren over de vraag wie hun vader mag opvolgen.

Smekelingen houdt zich bezig met het lot van asielzoekers. *De Oresteia* legt het fundament onder de overgang van het matriarchaat naar het patriarchaat (van het primaat van het moederrecht naar dat van het vaderrecht) en de instelling van de rechtspraak door burgers in plaats van de vorst.

Toneelwerk

De Perzen – 472

Prometheus (geketend) – 466-459

Zeven tegen Thebe – 467

De Smekelingen – 463

De Oresteia (Agamemnon, Offerplengsters, De Eumeniden) –
458

Tom Blokdijk (1939) is dramaturg geweest bij Theatergroep Hollandia van Johan Simons en Paul Koek, De Salon van Annemarie Prins en het RO Theater van Franz Marijnen. Verder leidde hij de Acteursopleiding van de Theaterschool Amsterdam van 1974 tot 1981, en was hij eindredacteur, en later redacteur, van het vaktijdschrift Toneel Teatraal. In 2007 verscheen een selectie uit zijn artikelen in *BlokboekBlokstijf*, Tom Blokdijk over theater 1970 – nu. Naast een twintigtal vertalingen maakte hij meer dan veertig bewerkingen voor het toneel.

tomblokdijkrechten@kpnmail.nl